

7. Туниманов В. Примечания. Сон смешного человека. Достоевский Ф. М. Собр. соч. в 12 т. / Под общ. ред. Г. М. Фридендера и М. Б. Храпченко; сост. Г. М. Фридендер. Москва: Правда, 1982. Т. 12. С. 537–538.

8. Червинская О. В. «Смешной» человек Ф. М. Достоевского в жанровой перспективе текста. *Русская литература. Исследования* – 2012. Вып. 16. С. 86–102 [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/rli_2012_16_10.pdf.

Сіробаба М.

– кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури Донбаського державного педагогічного університету

Кльок К.

– студентка IV курсу українського відділення філологічного факультету Донбаського державного педагогічного університету
УДК 821.161.2

**ЛІРИКА Г. ЧУБАЯ: ШУКАННЯ В ОБШИРАХ
КРАСИ ТА ІСТИНИ**

Стаття є спробою окреслити творчий доробок українського поета Григорія Чубая крізь призму його шукань у галузі стилістики, зокрема у площині «краса – істинність». При цьому наголошується на образному, троповому стилі як на індивідуальній манері письма автора, що виявляється у високого рівня концентрації в тексті художньої лексики, насамперед метафор, а також стислістю викладу.

Ключові слова: стиль, тропіка, метафора, краса, істина.

Серобаба Н.

– кандидат филологических наук, доцент кафедры украинского языка и литературы Донбасского государственного педагогического университета

Клёк К.

– студентка IV курса украинского отделения филологического факультета Донбасского государственного педагогического университета

ЛИРИКА Г. ЧУБАЯ: ИСКАНИЯ В СФЕРЕ КРАСОТЫ И ИСТИНЫ

Статья является попыткой очертить творческие наработки украинского поэта Григория Чубая сквозь призму его исканий в сфере стилистики, в частности в плоскости «красота – истинность». При этом акцентируется на образном, троповом стиле как на индивидуальной манере письма автора, что проявляется в высоком уровне концентрации в тексте художественной лексики, прежде всего метафор, а также сжатости изложения.

Ключевые слова: стиль, тропика, метафора, красота, истина.

Sirobaba M.

– Candidate of Science (Theory of Education), Associate Professor, Ukrainian Language and Literature Department, Donbas State Teachers' Training University

Klok K.

– 4th-year Student, Department of Ukrainian Languages, Faculty of Philology, Donbas State Teachers' Training University

H. CHUBAJ'S LYRICS: STRIVINGS IN THE SPHERE OF BEAUTY AND TRUTH

The article is an attempt to delineate the creative achievements of Ukrainian poet Hryhorii Chubaj through the prism of his search in the field of stylistics, in particular in the context of "beauty – truth". Also, it is emphasized on the figurative, trope style as in the individual manner of the author writing, which manifests itself in a high level of concentration in the text of artistic vocabulary, especially metaphors, and also with conciseness of presentation.

Keywords: style, tropes, metaphor, beauty, truth.

Постановка проблеми. Григорій Чубай нашим літературознавством номінується насамперед як один з представників утраченого покоління часів горезвісного застою. Шістнадцятирічним хлопцем з волинського села він увірвався (саме так!) до літератури в середині 60-х років ХХ ст., заявивши про себе як про поета неабиякого хисту, однак уже під кінець тих самих 60-х був з літератури вилучений на ціле десятиліття. Повернення датують 1978-м роком, коли він став студентом-заочником Літературного інституту в Москві, і коли жити йому залишалося менше чотирьох років, тож по-справжньому повернення поета відбулося вже після його смерті (що не є, на жаль, винятковим випадком в історії вітчизняної літератури). Втім, назвати це повернення тріумфальним не можна: видана 1990-го року книжка з промовистою назвою «Говорити, мовчати і говорити знову» обсягом у 144 сторінки (яка вмістила майже всі творчі здобутки поета) широким читачем лишилася непоміченою, так само, як і «П'ятикнижжя» (2015), що є по суті перевиданням збірки, випущеної в світ на чверть сторіччя раніше (різниця полягає в тому, що пізніше видання доповнено кількома десятками ілюстрацій, двома листами Г. Чубая до О. Лишеги й одним у відповідь, а також має розлогішу передмову). Сучасник, почувши прізвище Чубай, швидше згадає про сина митця Тараса як про лідера гурту «Плач Єремії», аніж про нього, митця, самого.

Аналіз останніх досліджень. Творчий доробок нашого фігуранта не отримав належної уваги не лише від читача, а й, за великим рахунком, від дослідницького загалу. Найбільшими поціновувачами таланту Г. Чубая й хранителями пам'яті про нього, є, як бачиться, його земляки-волиняни, зокрема, поет і публіцист Микола Пшеничний та поетеса Марія Яковчук. Перший 1989-го року організував і провів у Рівненському драматичному театрі урочистий вечір з нагоди 40-річчя лірика, а друга впорядкувала й 2003-го видала книжечку спогадів батьків і земляків поета [див. 7, с. 4–5]. Можна ще згадати автора передмови до збірки «Говорити, мовчати і говорити знову» Миколу Рябчука й автора вступної статті до «П'ятикнижжя» Костянтина Москальця, а також той факт, що 2014-го року було створено документальний фільм «Чубай», де про поета розповідають його рідні й друзі львівського періоду життя. Однак, фактично в усіх перелічених випадках ідеться про поета, а не про його поезію, а серед них, між тим, є зразки, які сміливо можна віднести до розряду мистецьких феноменів.

К. Москалець, щоправда, робить певні спроби віршознавчого аналізу, однак висновує при цьому те, що можна включити до характеристики ледь не кожного митця: «Він починає розуміти мову побутових речей, риб і птахів, уміє бачити їхнім баченням, чути їхнім слухом, читати – і записувати – їхні думки». До того ж надмірне, як видається, використання висловів на кшталт «сюрреалістична точність деталей», «автентична екзистенція», «емоційні конотації», «конвенційні освідчення», «симультанний погляд», «досвід трансцендентного», «антиномічний двійник доцентної аліснації», «біблійні імплікації» тощо [див. 6, с. 5–28] здатне, напевно, сказати щось про автора передмови, але не про автора віршів (тим паче не про самі вірші, бо в жодному з них немає й натяку на означені дефініції) і навряд чи посприє розширенню кола читачів, оскільки така лексика є прерогативою наукового стилю, а тут потрібен промоушен. Тож **метою** нашої роботи є виявлення означених мистецьких феноменів і їхнє дослідження з точки зору стилістики, детальніше – тропіки, що уможлиблюється розв'язанням **завдань**, у числі яких, зокрема, аналіз художньої лексики вказаної збірки, визначення її, лексики, місця й ролі в площині «краса – істина» й окреслення перспектив подальшого дослідження теми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Літератор може вважатися таким, напевно, лише в тому випадку, коли, взявшись до писання, він зумів явити світу щось таке, чого до нього ще ніхто не створював, тобто, бодай у якійсь із галузей поетики, продемонструвати новаторський підхід. У таких рубриках, як «Іконіка», «Ейдологія» чи «Формозмістова єдність» (стосовно поезії до них додадуться ще «Метрика» й «Строфіка») досягти цього навряд чи вдасться, оскільки перелік тем, проблем і сюжетів не є нескінченним. Усі сюжети (як оригінальні, так і їхні різноманітні варіації) вже неодноразово використано, не знайти, напевно, й нерозкритих тем. Так само, як і невживаних строф, віршових розмірів, схем римування тощо. Не краще виглядають справи й у царині фоніки, адже дібрати свіжу риму, на яку в ліриці покладено цілу низку значущих функцій (у тому числі й забезпечення милозвучності), є на сьогодні практично нерозв'язуваним завданням, та й не лише на сьогодні: ще В.Маяковський змушений був констатувати стан речей, згідно з яким «Может, пяток небывалых рифм / только и остался, что в Венецуэле» [2, с. 23]. Відтак чи не єдино продуктивними щодо окресленого аспекту виглядають шукання в галузі стилістики. І хоча традиційне літературознавство включає до складу стилетвірних чинників і тематику, і проблематику, ми з усієї сукупності ознак авторського, або індивідуального стилю Г. Чубая зосередимо свою увагу на тих із них, які відповідають на питання «Як?», а не на питання «Що?». Тобто, нас насамперед цікавить не те, про що говориться, а те, як про це говориться, бо саме тут уповні розкрилася майстерність нашого автора як творця самобутніх зразків art poetica. В останньому твердженні не слід вбачати зайвого пафосу, бо ж не можна

не відзначити красу тропів (найперше метафор), що ними буквально пронизані розглядувані твори, і то з перших строф:

На видноколі гроняться вже хмари,
спішать громи на віче гомінке [5, с. 8].

Кожна людина бачила цю (абсолютно не унікальну) картинку в своєму житті, кожна була, якщо не учасником, то, принаймні, самовидцем цього «гомінкового віча», але далеко не кожна здатна побачити її, картинку, саме так, тим паче так її описати. Пам'ятаємо, що метафора полягає в розкритті сутності одного предмета, явища, аспекту буття через інші за принципом схожості або контрастності, однак у нашому випадку важко збагнути одразу, взято тут за основу схожість, чи контрастність. Утім, «чим далі містяться один від другого розряди об'єктів, тим яскравіша метафора» [1, с. 456–457]. Як, до прикладу, ось у цьому творі, що не може не вражати своєю естетичністю, досягнутою чи не найвищого рівня концентрацією метафор (точніше було б сказати, що він увесь є суцільною метафорою):

Коли стає зовсім-зовсім темно,
то річка тоді зупиняється –
адже не видно воді, куди їй текти.
Але тут окунь швиденько бере
шматочок місяця до рота
та й пливе попереду води –
дорогу річці освітлює [5, с. 104].

Дійсно, можемо констатувати, що в цій мініатюрі лише перший рядок містить стилістично нейтральну лексику й прямий слововжиток, решта рядків є естетично «зарядженими». Перед нами довершений, досконалий зразок справжньої поезії, так званої «чистої» лірики, яка нерідко передбачає її асоціативно-інтуїтивне сприйняття, проте в нашому випадку потреби в такому сприйнятті немає. Тут абсолютно прозоро повідано про реальні (істинні) об'єкти, але нереально красиво. Це, здається, саме те, що мало б заімпонувати нашому відомому літературознавцю М. Наєнку як автору наступних слів: «...власне, що таке поезія? Це метафора. Якщо нема метафори, то можеш одразу викидати свою літературу на смітник. У Гумбольдта є думка: «Поет ніколи не пояснить, що він написав і критик ніколи не розкаже, що той поет написав». Чому? Та тому, що там є метафора, в якій багатоголосся, відтінки-нюанси, і не випадково наш найбільший мовознавець Потебня поїхав до Гумбольдта вчитися психології творчості, і потім написав відому книжку «Мова і думка», в якій сказав, що художня творчість – це метафоризація життя. Без метафори нічого не буде» [3, с. 11]. Можливо, ця сентенція є занадто категоричною, однак до творчості Г. Чубая вона, на нашу думку, цілковито допасовується, тут метафора є альфою й омегою, і без неї дійсно не було б, принаймні, цього:

Згасла свічка в моїй голові –
Хтось там ходить навпомацки [5, с. 96].

З огляду на сказане можна резюмувати, що за класифікацією стилів, вибудованою професором А. Ткаченком на основі переважної наявності тих чи інших фігур (він, щоправда, наголошує на нетермінологічності поданих ним назв) [див.4, с. 296–297], наразі маємо справу з образним, метафоричним або троповим стилем. Не зайве сказати, що стиль цей простежується не тільки в поетичному доробку автора, а й у його епістолярній спадщині, як от в одному з листів до О. Лишеги: «Лампа насуває щільніше на очі свій металевий капелюх – гасне» [6, с. 234].

Ще однією доволі прикметною щодо стилістики ознакою великої частини поезій, про які йдеться, є стислість викладу. Вона не того роду, що фігурує в згаданій класифікації (там лапідарний стиль визначається наявністю таких фігур уникнення, як еліпс, силепс, асиндетон), а радше має точкою опертя широко відому настанову, відповідно до якої писати треба так, щоб словам було тісно, а думкам – розлого (у цьому ж ряду стоїть і давно клішоване «стислість – сестра таланту»). Найбільш показовим твором у цьому плані є «Балада про любов з першого погляду», що складається всього з двох рядків:

у вечірньому трамваї
така світанкова дівчина [5, с. 115].

Бачимо, що одну з двох найчастіше опрацьовуваних у мистецтві тем («любов» і «війна») тут розкрито з тією віртуозністю, яка не може не вражати, адже знаємо величезну кількість творів, де на таке розкриття знадобилося кількадесят, а то й кількасот сторінок тексту. Тож, якщо хист скульптора полягає в тому, щоб від кам'яної брили відсікти все зайве, то хист літератора ґрунтується на вмінні не написати зайвого. Це вміння Г. Чубай демонструє не лише в таких мініатюрах, як щойно процитована, а й у жанрі поеми. Його «Вертеп» містить, у числі іншого, дві строфи, в яких, попри їхню лаконічність, подано характеристику як сучасності, так і всієї нашої ери в цілому:

Персони.
Парсуни.
Кінозірки.

Голгофи.
Освенціми.
Соловки [5, с. 37].

Особливою місткістю відзначається друга з цих строф, трьома словами охопивши два тисячоліття, які, за інших підходів, відбито істориками й літераторами в багатотомних розвідках, епопеях, романах тощо. Здається, це саме той випадок, який спонукає згадати відомий, щоправда, банальний вислів (утім, як і будь-яке істинне твердження) про те, що все геніальне є простим: при дотриманні історичної правди продемонстровано високого рівня майстерність володіння словом, тобто між категоріями краси й істини наявний паритет.

Наведених прикладів і висловленого щодо них цілком достатньо для того, щоб, підсумовуючи, наголосити: шукання автора в площині «краса–істина» виявилися доволі плідними. Подані ним зразки лірики відбивають реалії в усій їхній істинності на високому естетичному рівні, який досягається потужною концентрацією тропів, здебільшого метафор, чи, сказати б, їхньою великою «питомою вагою» в тексті, а також стислістю викладу. Ці чинники, що можуть бути поціновані як самодостатні, водночас відкривають широкі перспективи подальших досліджень творчої спадщини Г. Чубая, надто ж з огляду на недостатню як на нині увагу нашого літературознавства до цієї спадщини.

Література

1. Літературознавчий словник-довідник / [Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін.]. Київ: ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
2. Мысль, вооружённая рифмами: Поэтическая антология по истории русского стиха. Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та, 1984. 447 с.
3. Наєнко Михайло. Життя і слово. *Літературна Україна*. 2018. № 5(5738). С. 11.
4. Ткаченко А. О. Мистецтво слова (Вступ до літературознавства): підручник для гуманітаріїв. Київ: Правда Ярославичів, 1997. 448 с.
5. Чубай Г. П. Говорити, мовчати і говорити знову: Вірші / Передм. М. Рябчука. Київ: Молодь, 1990. 144 с.
6. Чубай Г. П'ятикнижжя. Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. 256 с.
7. Яковчук М. П. Григорій Чубай: Спогади батьків і земляків поета. Рівне: Волинські обереги, 2003. 20 с.

Комаров С.

– доктор філологічних наук, професор кафедри світової літератури Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

УДК 821.111 (71)

«NIGHT TRAIN» М. ЕМИСА ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ДЕТЕКТИВ

У статті розглядається роман англійського постмодерніста Мартіна Емиса «Night Train» як психологічний детектив. У ході аналізу виокремлюються ознаки, характерні для жанрового канону детективу: наявність загадкового випадку, який потрібно розслідувати; типовий набір персонажів; напруга дії. Проблема психологізму книги розкривається у зв'язку із рисами «сповідально-філософського роману», наративний акцент переведений із опису подій на віддзеркалення почуттів, переживань та світосприйняття головної героїні. Окрема увага приділяється аналізу змісту назви роману.

Ключові слова: жанр, детектив, психологізм, сповідь, метафоричність.

Комаров С.

– доктор филологических наук, профессор кафедры мировой литературы Горловского института иностранных языков ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

«NIGHT TRAIN» М. ЭМИСА КАК ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ ДЕТЕКТИВ

В статье рассматривается роман английского постмодерниста Мартина Эмиса «Night Train» как психологический детектив. В ходе анализа выделяются признаки, характерные для жанрового канона детектива: